

ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΜΟΥΣΙΚΗ — ΘΕΑΤΡΟ — ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΚΑΛΙΤΕΧΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ — Έκδοσις ΜΟΥΣΙΚΗΣ & ΕΚΔΟΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ — ΑΘΗΝΑΙ, ΘΕΣΙΟΥ 3

Συντάσσεται από Έπιτροπή—Διηγήσ Π. ΚΟΤΣΙΡΙΑΝΗΣ—Έπι τής Ώλης Σ. ΠΕΤΡΑΣ

ΕΤΟΣ Α΄

ΑΡΙΘ. 18

ΤΙΜΗ ΦΥΛΛΟΥ 2.500

15 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1950

ΜΙΑ ΔΟΚΙΜΗ ΟΡΧΗΣΤΡΑΣ ΜΕ ΤΟΝ ARTHUR NIKISCH

(Στις 23 'Ιανουαρίου κλείνουν είκοσιχτώ χρόνια από το θάνατο ενός από τους μεγαλύτερους μασέτρος όλων των εποχών: τοῦ Arthur Nikisch (12 'Οκτωβρίου 1855 — 23 'Ιανουαρίου 1922). Μὲ τὴν ἐκδοσίαν αὐτὴ μεταφράζουμε ἀπὸ τὸ βιογραφικὸ βιβλίο τοῦ Arthur Detle τὴ περιγραφή μιᾶς δοκιμῆς τοῦ μὲ τὴν περίφημὴν ὀρχήστρα τὸ Gewandhaus τῆς Λειψίας, ὅπως τὴ διηγείται ὁ κορυφαῖος τῆς βιογραφίας καὶ στανὸν συνεργάτης τοῦ Nikisch: Hering ποῦ δίνει συγχρόνως καὶ μιὰ σκιαγραφία τῆς προσωπικότητος τοῦ μεγάλου καλλιτέχνη.)

Ἡ αἰθουσα χουρδισματος τοῦ Gewandhaus ἔχει ζωντὴ κίνηση.

Τὸ πλῆθος τῶν μουσικῶν συρρέει στὴν αἰθουσα γιὰτις δέκα ἔχει ὀριεὶ δοκιμὴ ὁ μασέτρος μας Nikisch.

Μερικοὶ μουσικοὶ ποῦ παίζουσι πνευστὰ ὄργανα φουσούνε κι' ὅλας γιὰ νὰ τὰ ζεστάνουν.

Τὰ τρομπόνα καὶ ἡ tuba μουγγρίζουσι στὰ μεγαλύτερα βᾶθη τους.

Οἱ τρομπέτες σαλπίζουσι σὲ τολημρὰ ὄψη.

Τὰ δμοτες ἔχουσι περραδοθῆ σὲ ρωμαντικὸς αὐτοσχεδισμοῦς.

Καὶ τὰ φλάουτα θέλουσι νὰ δείξουσι πὸς εἶναι οἱ ἰκανώτεροι ἀπ' ὄλους, γιὰτι οἱ φιοῦρες ποῦ ἔκτελουσι ἔχουσι μιὰν ἀπάνταστὴ γρηγοράδα.

Ἀπὸ τὰ ἔγχορδα, ἕνας κάπως λιγώτερο δειλὸς μζθητῆς τοῦ Ὁδείου παιζεὶ ἕνα κομᾶτι ἀπὸ ἕνα κοντάρτο τοῦ Παγκανίνι, ἐνώ ὁ γεροντότερος κύριος τῆς ὀρχήστρας χαμογελοῦν μὲ τὸν ὑπερβολικὸ ζῆλο τῆς νιότης καὶ ἀρκοῦνται μονάχα νὰ χουρδίζουσι τὰ ὄργανά τους. Σιγὰ σιγὰ ἀδειάζει τὸ δωμάτιο, γιὰτι εἶναι πιά ὦρα γιὰ νὰ πᾶνε ἐπάνω στὴ μεγάλη Αἴθουσα.

Μερικοὶ καθυστερημένοι φθάνουσι ἀκόμη τρέχοντες.

«Ἦρθε ὁ Nikisch!»

«Ὅχι ἀκόμη!»

Γιὰτι ὁ Nikisch, ἀντίθετα μ' ἐκείνους τοὺς μασέτρος, ποῦ συχνὰ στέκουσι προστὰ σὸ ἀναλόγιό τους ἀρετὴ ὦρα προτοῦ ἀρχίσει ἡ δοκιμὴ καὶ περιμένουσι μὲ νευρικότητα νὰ φθάσουσι ὁ μουσικοὶ, ἀνήκει στοὺς ὄλους, ποῦ ἔρχονται κάπως ἀργώτερα. Σίγουρα τὸ συνηθίζει αὐτὸ ἐπίτηδες γιὰ νὰ τὰ βρῖσκη ὅλα ἔτοιμα

καὶ νὰ μπορῆ ν' ἀρχίξῃ ἄμέσως τὴ δοκιμὴ. Ἄν τύχη κομᾶτι φορὰ καὶ ἡ καθυστέρησή τοῦ εἶναι κάπως μεγαλύτερη τότε κυττάζει μ' ἕνα ἐνδεικτικὸ χαμόγελο τὸν ἐπιστάτη τῆς ὀρχήστρας, τὸν καλεῖ μ' ἕνα νόημα σὸ ἀναλόγιό τοῦ καὶ πληθαίρει, κάτω ἀπὸ τὴ γενικὴ γεμάτη συμπάθεια ἐπιδοκιμασία, σὸν πρόστιμο ποῦ ἐπιβάλλει ὁ ἴδιος στὸν ἑαυτόν του, ἕνα χρυσὸ νόμισμα γιὰ τὸ ταμεῖο τῶν χροῶν καὶ ὀφραῶν. Γιὰ τοὺς μουσικοὺς τοῦ ἔβινε πάντοτε εὐχαρίστως καὶ, χωρὶς ἀμφιβολία, αἰθανάτων ὁ ἴδιος τὴ μεγαλύτερη χαρὰ ἀπὸ ὄλους γιὰ τὴν τιμωρία αὐτῆ.

Ἐπειτα ἀπὸ ἕνα μικρὸ χαιρετισμὸ ἀρχίζει.

Τὴν καθυστέρησή τοῦ ὄμως ἤξερε νὰ τὴν κερδίσει. Γιὰτι ὁ Nikisch ἐκαταλάβαινε θαυμάσια νὰ ἐκμεταλλεῖται τὸ χρόνο ποῦ εἶχε στὴ διάθεσή του. Αὐτὸ προπάντων τὸ πετύχαινε γιὰτι εἶχε τὴν τέχνη νὰ ζυγνᾶ τὸ ἐνδιαφέρον ὄλων τῶν ἐκτελεστῶν σὲ ὄψιστο σημεῖο γιὰ ἕνα ἔργο τέχνης.

Στις ἐπεξηγήσεις τοῦ δὲ μακρογοροῦσε καὶ ποτὲ δὲν ἦταν μίζερος ἢ κουραστικὸς.

Δὲν ἦταν ἐπιλοχίος ἀλλὰ στρατηγός.

Ἰδιαίτερος ἔμισοσε — γιὰ νὰ μεταχειρισθοῦμε τὰ ἴδια του λόγια—εὲ αἰώνιο κοπάνισμα μὲ τὴ μπαγκέτα. Τὸ μέτρημα τοῦ δὲν ἦταν μιὰ κανονικὴ, ρυθμικὴ κίνηση, ἀλλὰ ἄλλον μιὰ πνευματικὴ κοδοθήγηση. Γιὰ ἕνα πρωτόβγαλοτο ἴσως νὰ μὴν ἦταν κάποτε καὶ τόσο εὐκόλο νὰ παίξῃ κᾶτω ἀπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ Nikisch σὲ μᾶς ὄμως ποῦ τὸν ἔρωμε, οἱ μᾶς μιλοῦσαν ὁ κινήσεις του. Ἦταν ἐξαιρετικὰ χαρακτηριστικὲς καὶ πειστικὲς, εἶχαν ἀκριβεία καὶ σκέψη, ἔτσι ποῦ ἦταν ἀδύνατο νὰ σφάλη κανεῖς.

Τὴν ὦρα ποῦ ἔνας μουσικοὸς ἐκτελεῖ, βιοδραματίζονται μέσα στὸ μυαλό του πολλὰ πράγματα, μέσα σὲ διάστημα λίγων δευτερολέπτων. Σὲ κάθε οικογενειακὸ ὄργανον εἶναι τὸ ἴδιο. Ἄς πάρουμε ἕνα μουσικὸ ποῦ παίζει ἔν' ἀπὸ τὰ ἔγχορδα ὄργανα. Δὲν ἔχει μόνον νὰ διαβάξῃ τίς νότες καὶ νὰ προσέξῃ τοὺς χρωματισμοὺς, ἀλλὰ πρέπει νὰ ἐκκαθαρίξῃ ἄμέσως σὸ μυαλό του τὸ δακτυλιόμο, τίς θέσεις καὶ τὰ δοξάρια ποῦ θὰ πάρῃ.

Ἐκτός ἀπ' αὐτὰ δὲν πρέπει ν' ἀφήσῃ ἀπὸ τὰ μά-

ARTHUR NIKISCH

τα του τό μαέστρου και να μη χάσει την επαφή με τις άλλες οικογένειες των όργάνων. "Αν τώρα ένας μαέστρος «κοπανάνει» με μεγάλες και σκληρές κινήσεις μπροστά στα μάτια του μουσικού, τόν κάνει νευρικό, δέν τόν αφήνει να προσέχει και τέλος δημιουργεί μιάν άτιμσφαιρα δυσθυμίας.

"Ο ρομφωμένος και Ικανός μουσικός δέν άνήχεται άπέναντι του δασκαλίτικη συμπεριφορά. "Όταν π.χ. ό μαέστρος σημαδεύει άπό πρωτότερα τά μέρη της όρχήστρας με μπλέ και κόκκινο μολύβι, όπογραμμίζει κάθε **riano** και **forte** και γράφει ένα σωρό πράγματα μέσα στις πάρτες, ό μουσικός δ'ά' αυτό τά αισθάνεται σάν έλλειψη έμπιστοσύνης στις δικές του Ικανότητες.

"Υπερβολικά πολλές κουβέντες και δασκαλέματα πετυχαίνουν τις περισσότερες φορές τό αντίθετο άπό κένο ποδ επίδιώκουν.

Μιά καλή όρχήστρα θέλει να παίζει κάτω άπό ένα μαέστρο ποδ τής έχει άπόλυτη έμπιστοσύνη αυτό δίνει τιμή και χαρά στοδς μουσικούς και τοδς παρακινεί να δώσουν όλες τους τις δυνάμεις.

"Όλ' αυτό τά είχε όπ' όρει του ό Nikisch.

Κι' έτσι δούλευαν όλοι με κέφι και με άγάπη, γιατί ό καθένας είχε τό αίσθημα: αφιερώνεται σε μία άλλη θινά καλλιτεχνική έργασία.

"Η πειθαρχία της όρχήστρας ήτανε και στις δοκιμές περίφημη, γιατί ή όποταγή δέν ήταν άναγκαστική αλλά έθελοντική.

Τό θαυμάσιο αυτό του Nikisch έκούγε τά πάντα, ή ελάστερη ματιά του έβλεπε τά πάντα.

"Εδίδραζε τη δυσκολότερη παρτιτούρα όπως ένας άλλος άνθρωπος τιν πρώην του έφημερίδα' τεχνικές δυσκολίες του ήταν άγνωστες. "Έτσι έπαίξαμε συχνά νέα έργα σε πρώτη άνάγνωση χωρίς πολλές διακοπές.

Στην έπόμενη δοκιμή όμως ό Nikisch έδειχνε όλη του τη μεγαλοφυή μαεστρία στην άνάμιξη των χρωμάτων στοδς χρωματισμοδς και στην άνάγλυψη έπεξεργασία των δραματικών στιγμών. "Έβδ πομποδς καμιά φορά να γίνη άρκετά νευρικός, όταν μία όμάδα δέν υπάκουε γρήγορα στοδ σιριστικό του «σοτ --- σοτ!», όταν τό βαρό τυροβολικό των χαλκίνων δέν έπαρνε άρκετά γρήγορα θέση ή όταν τό έλαφρό Ιπικό των έγχόρδων, έπάνω στη έπίθεση, έπρότρεχε κάπως στο **tempo**.

Σε μουσικούς ποδ είχαν να παίζουν ένα σόλο τοδς άφηνε έλευθερία.

«Παίξετε έλευθερα και άβίαστα, σδς άκολουθδ και ό άλλος κύριοι παρακαλώ να πετέχουν!»

Αυτό τό έλεγε συχνά και έτσι πετέχαινε ώραία ήχητικότητα και ήρεμία.

Λιγόλογοι έπαινοι όπως: «Τό έπαίξατε όπεροχα. "Ήταν θαυμάσια!» χοροποιοσαν και κέντριζαν τό ζήλο.

"Όταν άληθινά μιά μεγάλη χαρά να βλέπης ένα έργο, όλο και πιό ξεκάθαρα να σχηματίζεται.

Στό διάλειμμα καθάσταν τις περισσότερες φορές κόντα σ' έναν άπό τοδς μουσικούς, έβαζε τό ένα ποδι έπάνω στ' άλλο και διηγόταν ή άκουε να τοδ μιλούν. Τότε βέβαια μιλούσε και γιά τις συνουσίες και τις επιτυχίες του σε άλλα μέρη. Αυτό όμως γινόταν μονάχα όταν τόν ρωτοδσαν. "Από μόνος του δέ μιλούσε ποτέ

γι' αυτό. "Η ματαιοδοξία του ήταν δλότελα ξένη. Δέν ύπάρχει λόγος ν' άποισώψη κανείς πός ήτανε και μέρες ποδ βασιλευε μία άτμσφαιρα καταιγίδας. Τό βρίσκαμε όμως δλότελα φυσικό σ' έναν άνθρωπο ποδ ήταν τόσο άπηροχολόμενος όπως ό Nikisch, ποδ συχνά είχε περάσει τιν προηγομένη νύχτα στο τρώο και τιν άλλη μέρα, χωρίς ν' άναταυθή καθόλου, έπρεπε να διευθύνη ένα δύσκολο έργο.

Αυτές όμως ήτανε σπάνιες εξαιρέσεις. Οι βασικές Ιδιότητες του χαρακτήρα του ήταν: ήρεμία, άτοκυριαρχία και ενόγεια.

Με λεπτή διπλωματία ήξερε, στην κατάλληλη στιγμή, να δινη την ψυχρολοοία σε κάποιο φουσκομένο έγωιστή. "Ήξερε τιν Ιδιότητα του καθενός και τη σεβόταν κατά τό δυνατόν.

"Έργα άπό τό μόνιμο ρεπερτοριο της όρχήστρας ήταν, άπό τις προηγοόμενες εκτέλεσεις, τόσο καλά προ- παρασκευασμένα ποδ θά ποροσαν, όποιαδήποτε στιγμή, να εκτελεσθού χωρίς δοκιμή. Και όμως ό μαέστρος μας έκόλαζε γιά πολλήν ώρα και λεπτομερώς τιν εισαγωγή «Λεωνώρα άριθ. 3», τιν «Ηρωική», τά έργα του Mozart και του Brahms» δσοι βέβαια άγαποδν τις ξεκομίσταες δοκιμές κατέβαζαν κάποτε τά μούτρα τους. "Έτσι πετέχαινε όμως τις γνωστές όπεροχες εκτέλεσεις του.

Οι συνουσίες κάτω άπό τη διεύθυνση του Nikisch ήτανε σχεδόν πάντα πλημμυρισμένες άπό όμορφία.

"Όταν είχε να διεύθυνη μία ξένη όρχήστρα, ό κινήσεις του φυσικά δέν ήτανε τόσο ήρεμες όπως συνήθως. Γιατί τότε βέβαια είναι δύσκολο να έπιβάλη τη θέληση σου και να πραγματοποιήσης τις προθέσεις σου.

Με τιν εύλογία στοδ πνευμάτος του και τιν πλούσια μουσική του ψυχή είχε γιά όλα τά σόλα της μουσικής μιά βαθειά κατανόηση. "Από αυτή τιν κατανόηση ήξηγούτε πώς ό Nikisch έλύτωνα άπό τιν άποδοκιμασία τέτοια έργα ποδ κινδύνευαν, κάτω άπό τά χοντροκομένα χέρια μαέστρων της άράδας, να χαθοδν μέσα στοδν ψευδοσυναισθηματισμό και στοδν κοινοποτία. Στη μουσική τών ολάβων και τών νεολατινών συνθετών ό κίνδυνος είναι άρκετά μεγάλος. Αόττης τής ύφης τά έργα ό Nikisch τά έπαινε με Ιδιαίτερος άπαλά δάχτυλα και φρόντιζε με στοργή να φανερώνη όλες τις όμορφίες. "Ενωιθε βαθειά τη θέληση του δημιουργού και συμπλήρωνε τις έλλείψεις του έργου με τιν άναδημιουργική του τέχνη.

"Έχει γίνη πολύς λόγος γιά τις ώραίες του Nikisch τιν όρα ποδ διηθύνε. "Έγινε ίσως υπερβολικός δόρυβος γιά ένα τόσο έπιφανειακό πράγμα, ποδ δέν μπορεί να τοδ κπαλογοισθή γιά πόςά γιάτι κατ' ούδένα λόγο τό έπέβαλε. Γιατί ό τρόπος ποδ διηθύνε ήτανε χωρίς άμφίβολη ή άπόρροια της έσωτερικής του. "Αρμονίας και ή χάρη της χειρνομίας του ήταν τό άντικαθρέτιμα του Ισορροπίας του χαρακτήρα. "Ο άκούστης και θεατής τότε καταλάβαινε άκόμη περισσότερο πόςά ώραίες ήταν ό κινήσεις ποδ έταν ελεγε τιν εύκαρία να τις συγκρίνη με τις κινήσεις άλλων μαέστρων. Κι αυτοί πετυχαίνουν συχνά άείσητάσταες εκτέλεσεις. "Αλλά μερικοί χραιάζονται γι' αυτό μία υπερβολική σωματική δύναμη και δείχνουν μιάν άγωνιάδη άνησυχία στις κινήσεις ποδ γίνετα τό άνησφόρο και τό άνταισθητικό.

"Αντίθετα ό Nikisch κάτόρθε να ύπόσταση δλότελα τοδς μουσικούς του στην ύπερβολική δύναμη των ματιών του με μιά σειρά άπό λγες κινήσεις, ποδ περιόριζαν στοδν κορμό και τοδς βραχίονες και με τη

